بەناوی خوای بەخشندە و میهرەبان

هەرێمی کوردستانی عێراق

سەرۆکایەتی هەرێم

سەرۆک

بەناوی گەلەوە

بڕیار

ژمارە (٦) ساڵی ٢٠١٠

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی لەبڕگەی (١)ی ماددەی (١٠)ی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان – عێراق ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەموارکراو پێمان دراوە و ، بە پاڵپشتی ئەو یاساکارییەی پەرلەمانی کوردستان – عێراق کردویەتی لە دانیشتنی ژمارە (١٨) لە ٢٠١٠/٦/٢٣ بڕیارماندا بەدەرکردنی :

یاسای ژمارە (٦)ی ساڵی ٢٠١٠

یاسای وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو لە هەرێمی کوردستان – عێراق

بەشی یەکەم

پێناسە و ئامانجەکان

ماددەی یەکەم :

مەبەست لەم زاراوانەی خوارەوە ، لەم یاسایەدا ، ماناکانی بەرامبەریانە :

یەکەم : هەرێم : هەرێمی کوردستان – عیراق .

دووەم : وەزارەت : وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاوی هەرێم .

سێیەم : وەزیر : وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاوی هەرێم .

ماددەی دووەم :

وەزارەت بۆ جێبەجێ کردن و وەدیهێنانی ئەم ئامانجانەی خوارەوە هەوڵ دەدات :

یەکـــەم : دانـانی سـتراتیجیەت و سیاسـەت و پـلان بـۆ پەرەپێـدان و گەشـەپێدانی وەبـەرهێنانی کـەرتی کـشتوکاڵی (رووەکـی و ئـاژەڵی) بـۆ سەرچـاوەکانی ئـاوی (سـەر زەوی و ژێـر زەوی) لـە هـەرێم بـۆ وەدیهێنـانی باشـترین بە کارهێنانی (الاستخدام الامثـل) سامانی ئـاو و، جێبـەجێ کردنـی پلانـی سـتراتیژی پێـنج ساڵەی کـەرتی کـشتوکاڵ لە پێناو کیفایەتی خۆیی لە مەوادی خۆراکی هەرێم لە بەروبوومە کشتوکاڵیەکاندا .

دووەم : ئامادە کردنی لێکۆڵینەوەی سوودی هونەری و ئابووریی بۆ ئەو پرۆژانەی کە سەر بە وەزارەتن و ، ئەنجامدانی لێکۆڵینەوەی تایبەتی ، لەوانەش : لێکۆڵینەوەی رووپێوکردنی خاك و ، ئامادەکردنی نەخشەی بەروبوومی کشتوکاڵ و ، ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی و ، دانانی نەخشەی ئەندازەییەکان و ، ئامادەکردنی بەرنامەی گەشە پێدان و ، کارکردن لەسەر سەرپەرشتی کردن و بەدواداچوونی جێبەجێکری پرۆژەکانی وەزارەت بەپێی پلانە بڕیار لەسەر دراوەکان .

سێیەم : دامەزراندنی پرۆژە ستراتیژییەکان لەوانەش ، دامەزراندنی بەنداو و پرۆژەی ئاودێری ، پرۆژەکانی پاراستنی سامانی ئاوی سەر زەوی و ژێر زەوییە بە کارهێنانی ئامێری تازە بابەت .

چوارەم : کارکردن بۆ رێکخستنەوەی ژێر خانی کەرتی کشتوکاڵ ، بە جۆرێك ، کە گەشە پێدانی بەروبوومی کشتوکاڵی بەهەردوو بەشەکەیەوە رووەکی و ئاژەڵی گەشە پێبدات .

پێنجەم : دانانی پلانی تایبەتی بۆ نەهێشتنی مەترسییەکان لافاو و ، کۆنترۆڵکردنی سێلاو (السيول) و، بەرێوەبردنی ئاوەرێژەی (حەوزی) رووبارەکان و ، رێکخستنی دابەشکردنی ئاو و ، رووبەڕووبوونەوەی وشکە ساڵی و چارەسەرکردنی ئاسەوارەکانی لەسەر سەرچاوەکانی ئاو .

شەشەم : بنیادنانی تاقیگەو ، وێستگەی تاقیکردنەوە و ، گەشە پێدانی بنکەکانی توێژینەوەی کشتوکاڵی و ، ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی زانستی بەهاوکاری لەگەڵ زانکۆکان و ، کارکردن بۆ گشتاندنی ئەنجامی توێژینەوەکان و گەیاندنیان بە جوتیاران لە رێگەی دامودەزگاکانی رێنماییکردنی کشتوکاڵییەوە ، بەمەبەستی پەرەپێدانی چەندایەتی و چۆنایەتیی بەرهەم .

حەوتـــــەم : پێـــشنیار کـــردن و تۆژینـــەوە لـــەو ئامرازانـــەی کـــە دەبنـــە هـــۆی زامـــن کردنـــی بـــەکارهێنانی زەوی وزاری کـــشتوکاڵی و کـــارکردن بـــۆ وەبـــەرهێنانی و پاراســـتنی و چارەســـەرکردنی جـــۆری ئـــاو و پەرەپێـــدان و چـــاککردنی دامـــەزراوەکانی ئـــاودێری و خـــاك لـــە رێگـــای جـــەخت کـــردن لەســـەر جێبـــەجێ کردنـــی یاســـاکانی کشتوکاڵی و ئاو و ژینگە بە جۆرێك کە لەگەڵ پێوەرە نێودەوڵەتییەکاندا بگونجێت .

هەشتەم : جێبەجێ کردنی ئەو یاسایانەی کە تایبەتن بە چەسپاندنی مافی دەستکاری کردن لە زەوی و زاری کشتوکاڵی جوتیاران و یەکلاکردنەوەی ئەو زەوییانەی کە یەکلاکردنەوەیان تەواو نەبووە یان بڕیارەکانی چەسپاندنی مافی زەوی تیایاندا بەپێی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی پلەی کۆتایی وەرنەگرتووە .

نۆیەم : هەنگاونان بەرەو پێکهێنانی یەکەی گەورەی بەرهەمی کشتوکاڵ و، هاندانی یەکە بچووکەکان بە تێکەڵکردنی و یەکتر تەواو کردن (التكامل) .

دەیەم : کارکردن لەسەر هاندان و ڕێکخستنی وەبەرهێنان لە کەرتی کشتوکاڵ بە هەردوو بەشەکەیەوە رووەکی و ئاژەڵی و کەرتی ئاو و پێشکەش کردنی ئاسانکاری پێویست بۆیان تا بەشداری لە گەشەکردنی کشتوکاڵی هەرێمدا بکەن .

یازدەم : کارکردن بۆ بووژاندنەوە و گەشە پێدان و پەرەپێدانی پرۆژەکانی سامانی ئاژەڵ و پاشکۆکانی لە هەرێمدا و پەیڕەوکردنی شێوازی زانستی بۆ پاراستنی ئەم سامانە لە نەخۆشی و زیادکردنی بەرهەم و چاککردنی جۆرەکانی .

دوازدەم : کارکردنی بەردەوام و ، دانانی پلانی زانستی بۆ بەرەنگار بوونەوەی پەتا و نەخۆشی و درم ، لەگەڵ فەراهەمکردنی ئەو ڕێگایانەی کە زامنی پاراستنی دەکەن و، ڕێگا لە بڵاوبوونەوەیان دەگرن .

سێزدەم: بایەخدان بە رەز و دارستان (سروشتی و دەستکرد) و لەوەرگاکان و پاراستنیان ، چونکە سامانی نەتەوەیی و نیشتمانین و پیشتیوانی کردن لە شوێنە پارێزراوە سروشتییەکان .

چواردەم : گەشەپێدانی دەرامەتی مرۆیی و ، پێشکەش کردنی خزمەتی ڕێنماییکردن و، تێگەیاندنی جوتیار و رەزەوانان دەربارەی باشترین بەکارهێنانی سامانی ئاوی و، بنەماکانی بەرهەمهێنانی کشتوکاڵی و ، پشت بەستن بە تەکنۆلۆجیا و پێداویستە هاوچەرخەکانی کشتوکاڵ ، بە جۆرێك کە خزمەتی کەرتی کشتوکاڵ لە هەرێمدا بکات .

پازدەم: پشت بەستن بە سیاسەتی تایبەت بە بەڕێوەبردنی تەواو کاری سامانە ئاوییەکان و توندکردنەوەی یاساکان و دەربەست کردنی ئەو کەرتانەی بەکاری دەهێنن بە جێبەجێ کردنی لە پێناو پاراستنی سامانی ئاوی لە هەرێمدا و کارکردن بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکان یا دامودەزگا حکومیەکانی دیکە و ، هەروەها ئەو ڕێکخراوە حکومییانەی کەسەر بە نەتەوە یەکگرتووەکانن لە پێناو پەرە پێدانی کەرتی کشتوکاڵی و سامانی ئاوی و ، ئاگادار بوون لەو رۆڵە زیندووەی کە لە وەرگرتنی بڕیارە خۆجیەتی و نیشتمانی و هەرێمی و نێودەوڵەتی سامانە ئاویەکان و راسپادەکانیدا دەیگێرێ .

شازدەم: هاندانی جووتیاران بۆ دامەزراندنی کۆمەڵەی هەرەوەزی کشتوکاڵی پسپۆر بۆ کەرتی تایبەت و بەشداریکردنی لە پێناو دروست کردنی یەکەی بەرهەمهێنانی گەورەدا.

حەڤدەم : هاندانی پیشەسازی خۆراك بە ڕێگای زامن کراو و دابین کردنی کەرەستەی خاوی کشتوکاڵی بۆ پیشەسازی .

هەژدەم: گرینگیدان بە سامانی ماسیی و پەروەردەکردنی مێش هەنگ .

نۆزدەم: پاراستنی بەروبوومی کشتوکاڵی ناوخۆ و ، دانانی سیاسەتی بازاڕکاری و هەڵگرتن (التخزينيه) و ، بەشداریکردن لە دانانی نرخ لەسەر بەروبوومەکانی کشتوکاڵ .

بەشی دووەم

پێكهاتەكانی وەزارەت

ماددەی سێیەم :

یەكـــەم : وەزیـر بەرپرسـی بـاڵای وەزارەتەكەیـە و ، بەرپرسـە لـە كارەكـانی و ئاراسـتەكردنی سیاسـەتەكەی و سەرپەرشـتی و چـاودێری كردنـی و، لـەوەوە و بـە سەرپەرشـتی ئـەو هـەموو بڕیـار و فـەرمان و ڕێنماییـەك كـە پەیوەنـدی بـە ئـەركی وەزارەت و پێكهاتـە و دەسـەڵاتەكانی و كاروبـارە هونـەری و دارایـی و كـارگێری و ڕێكخستنەوە هـەبێ ، بـەپێی حوكمـەكانی یاسـا دەردەچێت و ، بەرامبـەر ئەنجومـەنی وەزیـران بەرپرسـە ، چـونكە خۆیـشی ئەنـدامێكی هاوكـارە تیایـدا و بـۆی هەیـە هەنـدێ لـە دەسـەڵاتەكانی بەهـەر دوو بریكـاری وەزارەت یا بەڕێوەبەر گشتییەكان یان كێ لە وەزارەت بە گونجاو دەزانێ بدات .

دووەم : هەر دوو بریكاری وەزارەت

أ- بریكاری وەزارەت بۆ كاروباری كشتوكاڵی :

هاوكاری وەزیر دەكات بۆ جێبەجێ كردنی سیاسەتی و سەرپەرشتی ئەو كاروبارانە دەكات كە بەكشتوكاڵەوە تایبەتن و ئەو ئەركانەش ئەنجام دەدات كە وەزیر لە بەڕێوەبردنی كاروباری وەزارەتـدا پێـی دەسـپێری ، بە مەرجێ بڕوانامەی سەرەتایی زانكۆی هەبێ و بە ئەزموون و پسپۆڕ بێ

ب- بریكاری وەزارەت بۆ كاروباری سەرچاوەكانی ئاو :

هاوكـاری وەزیـر دەكـات لـە ئاراسـتەكردنی وەزارەت و سەرپەرشـتی ئـەو كاروبارانـە دەكـات كـە بەكاروباری سەرچاوەكانی ئاوەوە تایبەتن و ، ئەو ئەركانەش ئەنجام دەدات كە وەزیر لە بەڕێوەبردنی كاروباری وەزارەتدا پێی دەسپێرێ ، بە مەرجێ بڕوانامەی سەرەتایی زانكۆی هەبێ و ، بە ئەزموون و پسپۆڕ بێ .

سـێیەم : نووسـینگەی وەزیـر : فەرمانبـەرێك بـە پلـەی بەڕێوەبـەر سـەرۆكایەتی دەكـات و بـەڕێوەی دەبـات كـە بڕوانامـەی سـەرەتایی زانكـۆی بـە دەسـت هێنـا بێـت و بـە ئـەزموون و پـسپۆڕ بـێ و ژمارەیـەكیش فەرمانبـەر هاوكاری دەكەن .

چـوارەم : نووسـینگەی بریكـارانی وەزارت : هـەر نووسـینگەیەك فەرمانبـەرێك بـە پلـەی بەڕێوەبـەر بـەڕێوەی دەبـات كە بڕوانامەی سەرەتایی زانكۆی بەدەست هێنابێ و ژمارەكیش فەرمانبەر هاوكاری دەكەن .

پێنجـەم : ڕاوێـژكاران : ژمارەیـان لـە چـوار تێپـەڕ ناكـات و دەبـێ هـەڵگری بڕوانامـەی سـەرەتایی زانكـۆ بـن و هەریەكەشیان لە یەكێك لە پسپۆڕایەتی و كاروبارە سەرەكییەكانی وەزارەتدا شارەزایی و كاركردنی هەبێ .

شەشـەم : بەڕێوەبەرایەتییـە گـشتییەكان : وەزارەت لـەم بەڕێوەبەرایەتییـە گـشتییانەی خـوارەوە پێـك دێـت و هـەر یـەكیان بەڕێوەبـەرێكی گـشتی سـەرۆكایەتی دەكـات كـە بڕوانامـە سـەرەتایی زانكـۆی بەدەسـت هێنـابێ و بە ئەزموون و پسپۆڕ بێت :

١- بەڕێوەبەرایەتی گشتی دیوان : تایبەت دەبێ بە كاروباری كارگێڕی ودارایی لـە دیـوانی وەزارەت و سەرپەرشـتی پێكهاتەكانی وەزارەت دەكات و لە چوار چێوەی پسپۆڕایەتییە كەیدا بەدواداچونی ئیش كارەكانی دەكات

٢- بەڕێوەبەرایەتی گشتی بەنداو و گۆماو ئاو: تایبەت دەبێ بە ئامادە کردنی پێداویستی بەنداوی گەورە و بچووکەکان وجێبەجێ و سەرپەرشتیان دەکات و وەگەڕیان دەخات و دامەزراوەکانی دەپارێزێ و ڕێکی دەخات و ئاو کۆدەکاتەوەو بەری دەدات .

٣- بەڕێوەبەرایەتی گشتی زەوی و زاری کشتوکاڵی: تایبەتە بەجێبەجێ کردنی یاسا بەرکارەکانی زەوی زار لە هەرێمدا و ، ڕێکخستن و فەراهەم کردنی زەوی و زار بۆ وەبەرهێنان و پرۆژە کشتوکاڵییەکان .

٤- بەڕێوەبەرایەتییە گشتییە کانی کشتوکاڵ لە پارێزگاکانی هەرێم و ئیدارەی تایبەتی گەرمیان : سەرپەرشتی جێبەجێ کردنی پرۆژە کشتوکاڵییەکانی پارێزگاکە دەکات و بەڕێوەبەرایەتی و لقەکانی کشتوکاڵی پێوە دەلکێ لە سنووری هەرێکێکیاندا .

٥- بەڕێوەبەرایەتی گشتی پلاندانان وبەدواداچون : تایبەت دەبێ بەدانانی پلانی ئاسایی و ستراتیژی وەبەرهێنان و، نەخشەش بۆ پرۆژە ئەندازەییەکان ئامادە دەکات و بەدواداچوونی جێبەجێ کردنی پلانەکان دەکات و کار بۆ کۆنترۆلکردنی ئامار و هێزی کار و سیستەمەکانی زانیاری دەکات وسەرپەرشتی و بەدواداچوونی ئەرکی بەڕێوەبەرایەتی خزمەتە کشتوکاڵییەکانی وەزارەت و پارێزگاکاندا دەکات .

٦- بەڕێوەبەرایەتی گشتی تۆژینەوە و ڕێنمایی کشتوکاڵی: ئەرکی ئەنجامدانی تۆژینەوەی کشتوکاڵی و ئاو و ڕێنمایی جوتیاران و گواستنەوەی ئەنجامی توێژینەوەکان بۆ کێلگەی جوتیاران لە ئەستۆ دەگرێت .

٧- بەڕێوەبەرایەتی گشتی ڕەز و دارستان و لەوەرگا: تایبەت دەبێ بە کاروباری دارستانە سروشتی و دەست کرد و ڕەز و لەوەرگاکان .

٨- بەڕێوبەرایەتی گشتی سامانی ئاژەڵ و بەیتاڵی : تایبەت دەبێت بە سامانی ئاژەڵ و پەلەوەر و ماسی و پزیشکی بەیتاڵی .

٩- بەڕێوبەرایەتی گشتی سەرچاوە ئاویەکان : تایبەت دەبێ بەسەرپەرشتی جێبەجێ کردنی پرۆژەکانی ئاوی سەر زەوی و ژێژ زەوی لەوانەش پرۆژەکانی ئاودێری و هەڵسەنگاندنی کۆگا ئاوییەکانی ژێر زەوی و لێدانی بیر و دابین کردنی ئاو بۆ مەبەستە جۆر بەجۆرەکان .

١٠- ئەنجوومەنی ڕاوێژکاری وەزارەت کە لەمانە پێك دێت :

أ- وەزیر

ب- هەر دوو بریکاری وەزارەت

ج- ڕاوێژکارانی وەزارەت

د- بەڕێوەبەر گشتییەکانی وەزارەت

هـ- سەرۆکی یەکێتی جوتیاران لە هەرێم

و- وەزیر بۆی هەیە نوێنەری وەزارەتەکانی دیکەی پەیوەندیدار یا شارەزایان لە دەرەوەی وەزارەت لە کاتی پێویستدا میوانداری بکات ، بێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێ .

ماددەی چوارەم :

وەزیر بۆی هەیە گرێبەست لەگەڵ کەسانی ئاسایی و مەعنەوی بە ئـەزموون و پـسپۆر لـە نـاوەوەی هـەرێم یـا دەرەوەی مـۆر بکـات بـۆ ئـەوەی بـەو ئەرکانـە هەڵبـستێ کـە پێیـان دەسـپێردرێ و بـۆ ئـەو ماوەیـەی کـە بـە گونجـاوی دەزانـێ پاش وەرگرتنـی رەزامەنـدی ئەنجومـەنی وەزیـران و مـاف و ئەرکەکانیـشیان بـەپێی یاسـا و رێنماییـە کـار پێکراوەکـان لەلایەن وەزیرەوە دەست نیشان دەکرێ .

بەشی سێیەم

حوکمە گشتی و کۆتاییەکان

ماددەی پێنجەم :

یەکەم : ئەرکی پێکهاتە و بەشەکانی وەزارەت بە پێرەو دیار دەکرێن .

دووەم : وەزیـر بـۆی هەیـە هــەر بەرێوەبەرایەتییــەك یــان لقێــك یــان بەشــێك یــان هۆبەیــەك یــان یەکەیــەك لــە چوارچـێوەی پێکهاتــەکانی وەزارەت بــەپێی پێویــستییەکانی کــارو لــە کــاتی پێویــستیدا بکاتــەوە یــان تێکــەڵ بکات یان هەڵبوەشێنێتەوە.

سێیەم : وەزیر بۆی هەیە رێنمایی پێویست بۆ ئاسانکردنی جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربچوێنێت .

ماددەی شەشەم :

وەزارەتـی کـشتوکاڵ و سەرچـاوەکانی ئـاو جێـی هــەر دوو وەزارەتـی کـشتوکاڵ و وەزارەتـی سەرچـاوەکانی ئـاو دەگرێتــەوە لــە هــەر شــوێنێك لــە یاســاو پێرەوەکارپێکراوەکانـدا هاتبێـت کـە بـە کـشتوکاڵ و سەرچـاوەکانی ئـاوەوە تایبەت بن .

ماددەی حەوتەم :

یەکەم : هەر دوو یاسـای وەزارەتـی کـشتوکاڵ ژمـارە(١) ی سـاڵی ٢٠٠٧ و وەزارەتـی سەرچـاوەکانی ئـاو ژمـارە(٩) ی ساڵی ٢٠٠٦ هەڵدەوەشێنەوە .

دووەم : هەموو ماف و پابەندی و کەل و پەل و میلاکاتی هەردوو وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو بۆ وەزارەت دەگەرێتەوە .

ماددەی هەشتەم :

کار بەهیچ دەقێکی یاسایی یان بریارێك ناکرێ پێچەوانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە بێت .

ماددەی نۆیەم :

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران ولایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن .

ماددەی دەیەم :

ئەم یاسایە لە ڕۆژی بلاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) دا جێبەجێ دەکرێت .

مسعود بارزانی

سەرۆکی هەرێمی کوردستان - عێراق

هەولێر

٨/ تەمموزی /٢٠١٠ی زایینی

١٧/ پوشپەڕ / ٢٧١٠ی کوردی

٢٦/ رجب / ١٤٣١ی کۆچی

هۆیە پێویستەکانی دەرچوواندنی

لەبەر ئەوەی کە هەرێمی کوردستان — عیراق ، هەرێمیکی کشتوکاڵییە و ، لە سەرچاوەکانی ئاو دا دەوڵەمەندە و ، لەبەر گرنگیی ئاویش لە زۆربەی بوارەکانی ژیان و، لەبەر ئەوەش کە ڕۆڵێکی گەورەی لە گەشەپێدانی ئابووریدا هەیە و ، بەو مەبەستەش کە بەروبوومی کشتوکاڵ پەرەبسێنێ و چاکتر بکرێت و ، چارەسەری تەواو بۆ ئەو کۆسپانە بدۆزێتەوە کە ریگا لە چاکتر بەکارهێنانی سەرچاوەکانی توانستی سروشتی وماددی و بەشەری سەرچاوەکانی ئاو لە هەرێمدا دەگرن و، بەمەستی ڕەخساندنی کەش و هەوای لەبار بۆ بنیادنانەوەی ژێرخانی هەردوو کەرتی کشتوکاڵی و ئاو و، وەدیهێنانی خۆکیفایەتی (الاكتفاء الذاتي) لە سەبەتەی خۆراك و ، دابینکردنی ئاسایشی خۆراك و ئاو و ، بووژاندنەوەی دێهات و گوندەکان و، لەبەر ئەوەش کە وەزارەتی کشتوکاڵ و وەزارەتی سەرچاوەکانی ئاو کران بەیەك وەزارەت بەناوی (وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو) و ، لە بەر ئەو گۆڕانکارییانەش کە لە پێکهاتەکەیدا ڕوویان دا ، ئەم یاسایە دانرا.